

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Албена Керековска, д.м.

Катедра по социална медицина и организация на здравеопазването
Факултет по обществено здравеопазване

Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов” – Варна

член на Научно жури съгласно Заповед № Р-109-284/11.07.2022 г. на Ректора на
Медицински университет - Варна

Относно: Дисертационен труд за присъждане на научната степен „Доктор на науките“ по научна специалност „Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията” в област на висшето образование „7. Здравеопазване и спорт“, професионално направление „7.1. Медицина“, на тема „Интегративна медицина - холистичен концептуален модел, научни и образователни подходи“ на доц. д-р Десислава Иванова Ванкова, дм от Катедра „Социална медицина и организация на здравеопазването“, Факултет по обществено здравеопазване на Медицински университет - Варна.

Процедура на обявяване на публичната защита

Дисертационният труд е обсъден и насочен за публична защита от Катедра „Социална медицина и организация на здравеопазването“ към Медицински университет - Варна на Катедрен съвет от 24.06.2022г. Със Заповед № Р-109-284/11.07.2022 г. на Ректора на Медицински университет - Варна, въз основа на решение на Факултетен съвет на Факултет по обществено здравеопазване (Протокол № 189/05.07.2022) съм включена като вътрешен член на Научно жури за публична защита на дисертационния труд. Съгласно Протокол №1/14.07.2022г. от проведено първо заседание на Научното жури съм определена да изготвя становище по процедурата.

Кандидатът е представил всички необходими документи по процедурата, съответстващи на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за приложението му и Правилника за развитие на академичния състав на Медицински университет – Варна.

Кратки биографични данни за автора на труда

Доц. д-р Десислава Ванкова придобива образователно-квалификационна степен „магистър“ по специалност „Медицина“ в Медицински университет – Варна през 1993г. През 1999г. тя завършва международна магистърска програма по обществено здравеопазване към Матрихтския университет, Нидерландия. През 2000г. придобива специалността „Социална медицина и организация на здравеопазването“. През 2013г. д-р Ванкова успешно защитава дисертационен труд към Медицински университет - Варна на тема „Качество на живот, свързано със здравето в общността“ и придобива образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност „Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията“.

Трудовия си стаж започва през 1994г. като лекар-ординатор във Вътрешно отделение на Общинска болница в гр. Малко Търново. В периода 1995 – 1996г. работи като участъков терапевт в Общинска болница - Малко Търново и Здравна служба към Община Аврен. През 1996 – 2001г. работи като лекар епидемиолог в ХЕИ – Варна. От 2001г. до 2015г. д-р Ванкова

работи в сферата на фармацевтичния бизнес към *ГлаксоСмитКлайн - България*, където достига до позицията “мениджър ключови клиенти”.

Академичната си кариера стартира през 2000г. като хоноруван преподавател към Катедра “Социална медицина и организация на здравеопазването” към ФОЗ на Медицински университет – Варна. През 2015г. започва работа като хоноруван асистент, а след спечелени конкурси, последователно заема академичните длъжности “главен асистент” (през 2016г.) и „доцент“ (през 2018г.) към същата катедра.

От 2015г. и до момента е и ръководител на Отдел “Академична организация за клинични проучвания” към Медицински университет - Варна.

Доц. д-р Десислава Ванкова има много интензивна преподавателска дейност – води лекционни и практически занятия на студенти по медицина (българоезично и англоезично обучение), дентална медицина (българоезично и англоезично обучение), фармация, медицински сестри, акушерки, оптометристи, логопеди, управление на здравни грижи, здравен мениджмънт и помощник-фармацевт. Ръководител е на специализанти и докторанти.

Проведените квалификационни курсове за продължаващо обучение и специализации, както в страната, така и в чужбина, допълнително допринасят за професионалното развитие и интердисциплинарната подготовка на доц. Ванкова и я формират като добре подготвен и модерно мислещ професионалист, експерт, преподавател и изследовател. Основните насоки на нейното следдипломно обучение и квалификация са в областта на фармацията и фармацевтичния мениджмънт, съвременната епидемиология и клиничните проучвания, количествените и качествени методи на изследване в медицината и общественото здравеопазване, историята на медицината, оценката на здравните технологии, алтернативните и комплементарни методи на преподаване и лечение. Доц. Ванкова има Европейска диплома за хомеопатия и е сертифициран преподавател към Немската академия по хомеопатия и натуропатия.

Доц. Ванкова е ръководител и участник в няколко международни и изследователски проекта.

Член е на международни и национални научни, неправителствени и професионални организации, сред които: European Public Health Association, European Society of Integrative Medicine; Българска асоциация по обществено здраве; Българското научно дружество по обществено здраве; Сдружение „Обществено Здравеопазване – 99“ и Български лекарски съюз.

Член е на Комисията по етика към УМБАЛ „Света Марина“ – Варна през периода 2018 – 2022г., а от 2020г. и понастоящем е член на Комисията по етика на научните изследвания в Медицински университет – Варна.

Доц. Ванкова е член на редакционните колегии на научните списания „Асклепий“ и Public Health Policy as Review Editor for Frontiers in Public Health. Рецензент е на публикации в BMC Public Health, Value in Health Regional Issues, Scripta Scientifica Salutis Publicae, ZdrowiePubliczne i Zarzadzanie, Социална медицина, Българско списание по обществено здраве, Journal of IMAV, Асклепий и др.

Има отлична чуждоезикова подготовка - владее и използва свободно в професионалната си дейност английски и руски език.

Наукометричен анализ на дисертационния труд

Приложенията за участие в процедурата и изисквани от Правилника за развитие на академичния състав в Медицински университет - Варна 10 публикации са реално публикувани, пълнотекстови и свързани с темата на дисертацията.

Академичната справка, изготвена от Библиотеката на МУ – Варна във връзка със защитата, доказва високата научна продуктивност на доц. Ванкова. За участие в настоящата процедура са приложени:

- Дисертационен труд, за придобиване на образователна и научна степен „доктор“;
- Дисертационен труд за придобиване на научна степен „доктор на науките“ - 263 стр.
- Автореферат към дисертационния труд за придобиване на научна степен „доктор на науките“ - 99 стр.;
- Пълнотекстови научни публикации – общо 10 броя, от които 1 - публикувана в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация; останалите 9 публикации са публикувани в престижни списания с научно рецензиране, като: Асклепий (реферирано в CEEOL); Известия на Съюза на учените, клон Варна; Социална медицина; Scripta Scientifica Salutis Publicae; Варненски медицински форум и други.

Представени са общо 10 цитирания, от които 3 – в научни издания, реферирани и индексирани в световно известни бази данни с научна информация; 4 – в монографии с научно рецензиране и 3 – в нереферирани списания с научно рецензиране. Представените цитирания, отразяващи научната активност на кандидата, изцяло покриват изискванията за заемане на научната степен „Доктор на науките“.

Всички публикации са коректно описани и приложени в пълен обем към материалите за конкурса. Доказан е висок личен принос в научните разработки и публикации на кандидатката, която е самостоятелен или първи автор в 60% от всички трудове.

Наукометричният анализ показва, че по всички показатели са изпълнени изискванията на МУ – Варна за придобиване на научната степен „Доктор на науките“.

Актуалност и значимост на дисертационния труд

Тематичната насоченост на дисертационния труд на доц. д-р Ванкова е в областта на научната специалност „Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията“. Темата е насочена към ново и все по-актуално в Европейски и световен мащаб направление в съвременното здравеопазване – интегративната медицина. Научният труд изследва в пълнота и представя холистичната концепция „интегративна медицина“, която все по-често отстъпва място на идеята за интегративно здравеопазване. Акцент е поставен върху необходимостта от развитие на науката и образованието в тази посока по света и в България.

Проучването е проведено в контекста на нарастваща обществена и индивидуална потребност от холистични, клинични, научни и образователни подходи към здравето.

Нуждата от образование в областта на интегративната медицина вече е доказана в редица държави по света. Тематиката е още по-актуална за нашата страна, тъй като в България за разлика от редица европейски страни и САЩ, няма традиция за академично образование в областта на интегративната медицина. Подобни изследвания у нас липсват.

Предоставена е обобщена научна информация (изследвания, световен и европейски опит, резултати от собствени проучвания, идеи за новаторски инициативи), насочена към формиращите политиките и образователните стандарти в здравеопазването и висшето медицинско и здравно образование у нас. Дисертацията следва националните приоритети, отразени в „Стратегията за развитие на научните изследвания – 2017-2030г.“ Темата напълно съответства на институционалните научни приоритети на Медицински университет – Варна, които включват „иновативни интегративни подходи в мениджмънта на заболяванията и на здравните системи“.

Структура и съдържание на дисертационния труд

Дисертационният труд е представен в общ обем от 263 стандартни страници. Структурата му е логично конструирана и балансирана, и включва: въведение; първа глава – литературен обзор; втора глава – цел, задачи, дизайн, методика и организация на проучването; трета глава – холистичен концептуален модел и собствени изследвания (КАР и Delphi проучвания); четвърта глава – изводи, препоръки и приноси; библиография и приложения.

Трудът е онагледен с 9 таблици, 38 фигури и 5 приложения. Използваната литература е прецизно описана в библиографската справка. Впечатляващ е броят на използваните източници – 714, 85% от които са на латиница.

Литературният обзор обхваща Глава първа от дисертационния труд. Той е целенасочен, обстоен и добре структуриран. Демонстрирана е широка и актуална осведоменост на дисертантката, както и способност за критична оценка, обобщаване, систематизиране, извеждане на значима проблематика, задълбочено анализиране и сравнително интерпретиране на научната литература в изследваната област.

Изведени са ключовите термини и определения в интегративната медицина. Представена е съвременната история и актуалното състояние на интегративната медицина по света и в Европа чрез последователно представяне на: анализ на стратегически документи, събития, нормативни актове, свързани с нейното развитие; преглед на научни изследвания, съвременни подходи, факти, конкретни примери и казуси; разглеждане на световния и северноамериканския опит с образователните подходи в областта на интегративната медицина.

В Глава втора са представени прецизно целта, задачите, дизайнът, методиката и организацията на проучването. Целта на научния труд е ясно и точно дефинирана – «Изследване на концепцията «интегративна медицина» и нейното място в науката и образованието в България». Изведени са пет основни задачи, насочени към постигане на основната цел. Те са логически последователни и обхващат в пълнота поставения проблем. Формулираните работни хипотези съответстват на поставените задачи. Обосновано е приложението на иновативен дизайн – интегративен проучващ последователен микс-метод дизайн, базиран на интегративен микс-метод подход, обединяващ приложението на качествени и количествени социологически инструменти с методи на хуманитарните, природни и инженерни науки. Прецизно и в детайли е представен изследователският протокол и четирите фази на проучването: първа фаза - Изследване на съвременното историческо и институционално развитие на интегративната медицина и концептуално моделиране; втора фаза - Количествено и качествено проучване на образователните нужди сред студенти и професионалисти от първичната медицинска помощ; трета фаза - Динамично Делфи проучване; четвърта фаза - Разработване на идеен образователен модел за постигане на компетентности, свързани с интегративната медицина и комплементарната и алтернативна медицина (КАМ). Описани са материалите и използваните методи: документален историографски метод; литературен научен анализ; количествени социологически методи (четири онлайн преки индивидуални анкети); статистически методи; графичен метод и Делфи проучване.

Собствените количествени и качествени проучвания са представени в Глава трета – „Холистичен концептуален модел. Резултати от собствени проучвания“, като те стават основа за дискусиите на финала. Резултатите от собствените проучвания са изчерпателно представени и могат да бъдат синтезирани в четири основни направления, които се припокриват и взаимно обуславят. Първоначалното терминологично изясняване на

понятието/идеята/областта „интегративна медицина“, включително и Краткият терминологичен справочник по интегративна медицина, дават възможност за изграждането на оригинален холистичния концептуален модел, включващ: петте изграждащи елементи - образование, КАМ, конвенционална медицина, научни изследвания и промоция на здраве. Моделът е представен и чрез Фигура 5 в дисертацията, която илюстрира разширеното дефиниране и разбиране за интегративната медицина. Този процес на холистично дефиниране намира своя успешен синтез в Динамичното Делфи проучване, в резултат на което се достига и до всеобхватно и консенсусно определение на интегративната медицина. Заложена задача за проучване на нуждите от образование е осъществена чрез подготвеното и проведено собствено социологическо проучване с пряка индивидуална анкета сред общопрактикуващи лекари и фармацевти, основно в регион Варна и сред студенти от Медицински университет - Варна (посочени протоколи от етично разрешение за провеждане и от приет отчет към етична комисия за приключване). Проучването на знанията, нагласите, поведението и практиките, свързани с КАМ, и информираността за интегративната медицина чрез четирите добре структурирани (в пет части) инструмента е проведено прецизно, следвайки изследователския протокол. Анализът на резултатите показва висок интерес към КАМ, както сред групата на професионалистите, така и при студентите. Изведена е категоричната необходимост от повече научни доказателства, за да бъде КАМ приета, преподавана и практикувана. Резултатите показват, че „интегративната медицина“ е сравнително непознат термин и се разбира едностранчиво, което извежда на преден план отново нуждата от повече информираност. Заявената авторска позиция на академична неутралност проличава при интерпретацията на резултатите и е добавена стойност за дисертацията.

Не на последно място, значимо и оригинално по характер е проучването на историческите корени и настоящото състояние на интегративната медицина и КАМ в България, като част от европейското научно и образователно пространство. Предложени са десет архетипа на образователни и научни центрове, които са доказателство за културното разнообразие на стария континент. Налагат се изводите, че: все по-широкото използване на неконвенционални методи за лечение и промоция на здраве е неизбежен демократичен процес; внасянето на чужди образователни модели е недостатъчно, а съхраняването на традиционната народна медицина и следването на националните образователни традиции е залог за успех и устойчивост.

Глава четвърта е посветена на изводите, препоръките и приносите от дисертационния труд.

Изводи, препоръки и приноси на дисертационния труд

Изводите са ясно формулирани и логически произтичат от получените резултати. Те са групирани спрямо поставените изследователски задачи и са насочени към: холистичния концептуален модел на интегративната медицина, европейското разнообразие от модели на образователни и изследователски центрове по интегративна медицина и КАМ, и изводи от проведените собствени количествени и качествени социологически изследвания сред студенти, здравни професионалисти и експерти.

Ценни от практическо значение са изводите, потвърждаващи интереса и необходимостта от образование и допълнителна квалификация, свързани с интегративната медицина и КАМ, както като част от висшето образование в университета (като СИД), така и под формата на СДО и обучение през целия живот – чрез сертифицирани курсове в академична среда, практически насочени и продиктувани от интереса на професионалистите.

На базата на получените при изследванията резултати са генерирани идеи и стратегии за необходими действия, синтезирани като практически препоръки в три припокриващи се и допълващи се области/нива: национално здравнополитическо и образователно ниво; развитие на науката в областта на интегративната медицина, КАМ и промоцията на здраве, и институционално образователно ниво. Особено ценни са конкретните препоръки за включване на изучаването на методите и подходите на интегративната медицина в съвременното медицинско образование у нас.

Приносите са с преобладаващо оригинален характер – с теоретично, методологично и практико-приложно значение на национално и международно ниво.

Доц. д-р Десислава Ванкова успешно въвежда основните термини в областта на концепцията „интегративна медицина“. В научния труд е представено първото по рода си у нас комплексно изследване на концепцията „интегративна медицина“ като холистична идея и медико-социален конструкт. За първи път е създаден холистичен концептуален модел, който дава възможност за по-задълбочено изучаване, развиване и прилагане на интегративната медицина и здравеопазване. Разработен е оригинален терминологичен справочник по интегративна медицина с изследователско и образователно приложение. За първи път в България се разработват универсални образователни модели, които да бъдат основа на образователни модули по интегративна медицина.

Изследвани са знанията, нагласите и практиките, свързати с КАМ и интегративната медицина, сред студенти и професионалисти в първичната медицинска помощ, което е необходимата първа стъпка при проучване на образователните потребности в тази област.

Съществен приносен характер имат качествените изследвания, както тези проучващи в дълбочина нагласите на студентите и професионалистите, така и проведеното оригинално Динамично Делфи проучване сред експерти в медицинското образование и в здравеопазването.

Оригинален методологичен принос със съществен потенциал за практическа приложимост е приложеният интегративен проучващ последователен микс-метод дизайн като иновативен подход в полето на изследванията, свързани с общественото здравеопазване и клиничната медицина у нас. Разработен и приложен е модел за провеждане на Делфи-проучване (Динамично Делфи), адаптиран към условията на социална изолация.

Като обобщаваща характеристика на научния труд и свързаните с него публикации подчертавам широкия обхват, новаторските идеи и актуалността на разглежданата тематика, прецизната иновативна методология, приносния характер и потенциал за практическа приложимост на научните резултати.

Доц. д-р Ванкова взема активно участие в национални и международни научни проекти, форуми в областта на интегративната медицина, включително и като главен изследовател и лектор на научни събития. Работата ѝ като университетски преподавател, нейните интереси към социалната медицина, както и допълнителните ѝ специализации в областта на общественото здравеопазване, оценката на здравните технологии, комплементарната и алтернативна медицина, обуславят научните ѝ интереси в тази област и дават възможност за дълбочина на анализа.

Във връзка с дисертационния труд доц. Ванкова представя необходимите **10 пълнотекстови публикации** (Г5-9 - 188.75 точки при необходими 100т.); **5 участия** в научни и учебителни форуми; **2 участия в научни проекти** – един международен и един национален.

Автореферат

Авторефератът е изготвен според изискванията и в синтезиран вид отразява напълно съдържанието на дисертационния труд. Развита е в обем от 99 страници, много добре онагледен с високоинформативни фигури и таблици. Към него е добавен и списък с публикации, свързани с темата на дисертационния труд.

Заклучение

Дисертационният труд на доц. д-р Десислава Иванова Ванкова „Интегративна медицина - холистичен концептуален модел, научни и образователни подходи“ е на актуална и значима интердисциплинарна тема, много добре структуриран, с ясно дефинирани цел и задачи. Дизайнът на научното изследване е адекватно избран и иновативен. Методологията е комплексна и компетентно приложена. Резултатите са представени коректно и изчерпателно. Изводите са ясно формулирани и са основа на дисертационните приноси. Тематиката на научния труд изисква многостранни научни интереси и иновативна мисъл, а изследователската работа показва уменията на кандидата да разработва оригинален дизайн и прилага комплексни количествени и качествени изследователски методи.

Дисертационният труд и представените публикации напълно покриват изискванията на Закона за развитие на академичния състав на Република България, Правилника за приложението му и Правилника за развитие на академичния състав на Медицински университет – Варна за придобиване на НС „Доктор на науките“.

Задълбоченият характер на проведеното изследване, иновативната тематика, новаторският подход, получените резултати и приноси с предимно оригинален и приложен характер ми дават основание да дам положителна оценка на дисертационния труд и убедено да препоръчам на уважаемите членове на Научното жури на доц. д-р Десислава Ванкова да бъде присъдена научната степен „Доктор на науките“ по научна специалност „Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията“.

01. 08. 2022 г.
Гр. Варна

Член на Научното жури:

/Проф. д-р Албена Керековска, д.м./